

DEBATT: "Förslaget om vaccinationsbevis strider mot grundlagen"

Debatt

Publicerad: 2021-10-15 11:36

Foto: Henrik Montgomery /TT

DEBATT – av Axel Berglund, jurist, Elnaz Madani, jurist, Ida Kjos, chefsjurist, Elisabeth Bernin, jurist, Rebecca Ahlstrand, jurist, Ruth Nordström, advokat och Fatemeh Pakyari, advokat

I början av året trädde den så kallade covid-19-lagen i kraft. Lagen syftade enligt regeringen till att hindra att sjukdomen covid-19 fortsätter att spridas genom "träffsäkra" åtgärder och tanken var att lagen skulle vara av tillfällig natur.

Den 10 september presenterade regeringen ett förslag till vaccinationsbevis som är avsett att kunna användas för det fall smittspridningen tar fart igen. Förslaget förutsatte en förlängning av covid-19-lagen, vilket nu har skett. I dagarna utannonserade regeringen att de återigen vill förlänga lagen, låt vara med vissa begränsningar. Förlängningen föreslås gälla från 1 februari 2022 till 31 maj 2022. Lagens tillfälliga natur kan mot denna bakgrund ifrågasättas. Vi efterlyser också en grundlig analys huruvida covid-19-lagen uppnått sitt syfte fram till dags dato.

Det nu aktuella förslaget om vaccinationsbevis innebär att personer som valt att inte vaccinera sig med något av covid-19-vaccinen exkluderas i samband med deltagande i vissa samhällsaktiviteter. Med stöd av covid-19-lagen föreslås ändringar i förordningen (2021:8) om särskilda begränsningar för att förhindra smittspridning av sjukdomen covid-19 samt ett förslag om förordning om behandling av personuppgifter för nationell användning av vaccinationsbevis.

Regler om vaccinationsbevis innefattar inskränkningar i grundläggande rättigheter såsom t.ex. mötesfriheten, demonstrationsfriheten, föreningsfriheten och rätten till kroppslig integritet. Enligt 2 kap 21 § regeringsformen får begränsningar i dessa rättigheter aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med

hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. En så kallad proportionalitetsbedömning krävs. En sådan bedömning ska göras i tre steg, nämligen (i) bedömning om åtgärden bidrar till att nå målen (ii) bedömning om mindre ingripande alternativ finns att tillgå samt slutligen (iii) allmän avvägning mellan berörda intressen. Att, såsom regeringen gör i förslaget, enbart hänvisa till att deltagarbegränsningar syftar till att skydda enskildas liv och hälsa (s. 47) utgör inte en genomförd proportionalitetsbedömning. Även rätten till respekt för privat- och familjeliv enligt Europakonventionen (följer av Europadomstolens praxis) och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna kräver att proportionalitetsbedömningar görs. Redan avsaknaden av en proportionalitetsbedömning gör att förslaget strider mot grundlagen, Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Flera remissinstanser har noterat att viktiga analyser om förslagets förenlighet med gällande rätt saknas. Ett par instanser har uttryckligen kritiserat den mycket begränsade tid, 14 dagar, som erbjuds remissinstanserna för att inkomma med svar. Justitieombudsmannen (JO) anser att förslagets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter behöver bli föremål för ytterligare överväganden. Diskrimineringsombudsmannen (DO) anser att det presenterade faktaunderlaget i promemorian inte innehåller tillräcklig information för att DO självständigt ska kunna ta ställning till proportionaliteten av föreslagna begränsningar; detta i ljuset av att endast vaccinering omfattas av det föreslagna beviset. Organisationen Företagarna konstaterar att inga vederhäftiga empiriska grunder för förslagets nödvändighet presenteras och att ingen proportionalitetsbedömning görs i förslaget.

Enligt svensk grundlag (2 kapitlet 6 § regeringsformen) är var och en gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp, vilket inkluderar vaccinering, och denna rättighet får endast begränsas genom lag och måste underställas riksdagens prövning (2 kapitlet 20 och 22 §§ regeringsformen). Vaccinationsbevis föreslås nu införas genom förordning efter bemyndigande i covid-19-lagen. Därmed undgår förslaget lagrådets granskning och riksdagens prövning. Lagrådet bör enligt vår uppfattning involveras för att granska förslaget i dess helhet inklusive den fortsatta tillämpningen av covid-19-lagen. Adekvat analys kring förslagets proportionalitet måste ske. Därutöver måste patientlagens regler om informerat samtycke beaktas. Ett samtycke till vaccinering är inte frivilligt om det innebär att rättigheter fråntas en person som inte vaccinerar sig. Även frågor om olaga diskriminering aktualiseras.

Dessa frågor berörs närmare i ett remissvar till Socialdepartementet författat av Bio-Medico Legala Nätverket, där en ingående analys görs av förslagets proportionalitet. Nätverket inkluderar ett 40-tal läkare, jurister, immunologer och praktiker inom vård- och omsorg och en version som allmänheten kan ta del av har publicerats på hemsidan www.lakaruppropet.se.

Bevis om tillfrisknande efter genomgången infektion ingår inte i regeringens förslag och inte heller möjligheten att använda sig av test för pågående infektion. Förslaget skiljer sig därför från EUs så kallade gröna pass (som resulterat i omfattande protester och demonstrationer där det tillämpats för att begränsa medborgares möjligheter att delta i samhällsaktiviteter).

Flera studier har visat att den naturligt genererade immuniteten genom infektion är bredare och mer långvarig än den vaccingenererade, vilket redogörs för i detalj i remissvaret med angivande av källor. Till exempel visar den svenska s.k. COMMUNITY-studien i samarbete mellan bl.a. Danderyds sjukhus, Karolinska Institutet och Folkhälsomyndigheten att antikroppsnivåerna efter genomgången infektion fortfarande är stabila 12 månader efter infektion, medan den senaste delrapporten från studien visar att bland de som fått Pfizers vaccin hade antikroppsnivåerna efter sju månader sjunkit med 85 procent och efter tre månader hade Astravaccinerade bara en femtedel av de Pfizervaccinerades antikropps nivåer.

Andra former av behandlingar och läkemedel utöver covid-19-vaccinen berörs över huvud taget inte i förslaget och inte heller frågan om hur brister eller begränsningar i nuvarande sjukvårdskapacitet kan hanteras. Vi noterar också att förslaget saknar en djupare analys av de förväntade effekterna på

smittspridningen och huruvida belastningen av sjukvårdssystemet de facto minskas genom föreslagen åtgärd. Detta mot bakgrund av att det framförallt är yngre personer som valt att inte vaccinera sig och att många redan har immunitet från genomgången sjukdom samt att det saknas evidens för att vaccinerade personer med genombrottsinfektion av den så kallade deltavarianten (till skillnad från alphavarianten) bär på mindre mängd virus än personer som är ovaccinerade med infektion.

Tvärtom finns det studier som indikerar att de bär på samma mängd virus (se t.ex. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/70/wr/mm7031e2.htm>) och därmed sannolikt är lika smittsamma. I förslaget görs heller ingen förnyad analys av sjukdomens allvarlighet, riskerna för allvarliga biverkningar av vaccinen samt immunitetsläget i samhället givet tidigare samhällsspridning och vaccination. Dessa aspekter behandlas och problematiseras i remissyttrandet.

Vi får inte glömma bort att personer löper olika stor risk för allvarlig sjukdom av covid-19 och att många redan har haft infektionen och har fått en bred T-cellsimmunitet. Avvägningen mellan risk och nytta måste göras individuellt. Att genom vaccinpass indirekt tvinga människor som inte vill eller behöver vaccinera sig mot covid-19 kan aldrig vara en proportionerlig åtgärd. Det skall här tilläggas att regeringen inte ens har bedömt eller på något sätt lyckats kvantifiera några mål med avseende på smittspridningsreduktion.

Vår uppfattning är att förslaget inte är proportionerligt oavsett smittspridningsläge och därmed bedöms strida mot grundlagen, Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och att regeringen därför bör dra tillbaka förslaget.

DAGENS JURIDIK

red@dagensjuridik.se